

დანიელ ლევი: ძირის განსაკუთრებით აღვნიშნო, ის, თუ როგორ
აფასებს ქრისტიანობის ხაცის ხელოვნებას და თავის ძოლებას

გაზეთ „მენორას“ რედაქციამ
ისარგებლა ბარ-ილანის უნივერ-
სიტეტის ეკონომიკური ფაკულტე-
ტის პროფესორის საქართველოში
ი. ჯავახიშვილის თსუ-ს ეკო-
ნომიკის საერთაშორისო სკოლის
მოწვეული პროფესორის, ბატონ
დანიელ ლევის (ლევიაშვილის),
თბილისში ყოფნით და მიუხედავად
იმისა, რომ ერთობ გადატვირთუ-
ლი გრაფიკი ჰქონდა, მაინც მოახ-
ერხა მასთან გასაუბრება.

— ბატონი დანიელ, თანახმად ჩვენი გაზეთის ტრადიციისა, გთხოვთ თავად წარუდგეთ ჩვენს მკითხველს — უამბეთ მას თქვენი ცხოვრების შესახებ...

— საიდან დავიწყოთ?
— თუნდაც იქიდან, საქართველოში სად ცხოვრობდით, საიდან წახვედრით?

— საქართველოში, სენაკში (მაშინ ცხაკაია ერქვა) დავიბადე 1957 წელს. იქვე ვსწავლობდი. 1971 წელს დაახლოებით 400-500 ებრაელის ოჯახი წავდით. წასვლის შესახებ გადაწყვეტილების მიღება ადვილი არ ყოფილა, არაფერი ვიცოდით ისრაელზე, გარდა იმისა, რასაც ვკითხულობდით გაზეთ „კომუნისტში“. იქ კი არაფერი ეწერა იმის გარდა, რომ ისრაელი აგრძესორი იყო და არაბულ ქვეყნებსა ერმებოდა. ოჯახში 10 დედ-მამიშვილი ვიყავით. ჩემს მშობლებს პროფესია არ ჰქონდათ, მამაჩემი იყო მეშუშე, მესარკევე, ხოლო დედა — დიასახლისი. ახლა, როდესაც ჩემი მშობლების გადაწყვეტილებაზე ვფიქრობ, არ ვიცი მათ ადგილზე მე როგორ მოვიწყეოდი. არ ვიცოდით ებრაული ენა, მხოლოდ ვკითხულობდით თორას, მაგრამ შინაარსი არ გვესმოდა. ბიბლიიდან ვიცოდით, რომ ისრაელი ეს არის „ებრაელთა ქვეყანა“. საქართველოში ცხოვრება ვიყავარდა და კმაყოფილი ვიყავით. გვექონდა სახლი, საკუთარი ჭერი და საჭმელი. მდიდრები არ ვიყავით, თუმცა, როდესაც არ იცი, როგორია მატერიალური სიმდიდრე, ის არ გაკლია და კმაყოფილი ხარ. მამა ხშირად ამბობდა ხოლმე

E(2):

$$(4) E(y_t) = \beta [E(m_t) - E(p_t)] + \underbrace{E(v_t)}_y$$

(2) - (4)

$$(5) y_t - E(y_t) = \beta (m_t - E(p_t)) + v_t$$

(1) =>

$$(6) p_t - E(p_t) = \frac{1}{\beta} (y_t - y^*)$$

$$(7) y_t - E(y_t) = \beta (m_t - E(p_t)) + v_t$$

\Rightarrow

$$(8) \boxed{y_t = y^* + \left(\frac{\beta}{\beta + 1}\right) u_t + \left(\frac{1}{\beta + 1}\right) v_t}$$

[(8) is the reduced solution of y_t .]

RFS expression of endog. variable in the model:

- 1) Exog. variables
- 2) Pre-determined endog.
- 3) Model parameters

ცხოვრების პირველი პერიოდი?

— ემიგრაცია როთული პროცესია, განსაკუთრებით ჩემი მშობლების ასაკის ხალხისთვის, როდესაც შენს უკვე არსებულ ცხოვრებას ტოვებდა ახალი ცხოვრების დასაწყებად მიღიხარ. უნივერსიტეტში, სადაც ვასწავლი, ეკონომისტები სწავლობენ ემიგრაციის მოდელებს. უმეტესად ემიგრაცია ხდება პოლი-ტიკური თავისუფლებისთვის, ან ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესების მიზნით. ძირითადად მაინც ამ უკანასკნელისთვის. ჩვენ, არც პირველი და არც მეორე მიზეზით არ ნავსულვართ. იშვიათად, მაგრამ მესამე მიზეზი არის რელიგია, რის გამოც ჩემი აზრით, ჩემი მშობლები ნავიდნენ ისრაელში. იქ ჩვენი ეკონომიკური პირობები სავრცნობლად გაუმჯობესდა. ოჯახში გაჩნდა ტექნიკა, რაც დიდი სიურპრიზი იყო ჩევენთვის, რადგან ამ საგნების არსებობის შესახებ არც კი ვიცოდით. შევეცადეთ შეგვენარჩუნებინა ქართული ენა, ჩემი შვილები მესამე თაობაა და მათ იციან ქართული, თუმცა, როდემდე შენარჩუნდება და გაგრძელდება ეს პროცესი, არ ვიცი. — როგორ გაგრძელდა თქვენი ცხოვრება ისრაელში?

ჩიეს რომ სწავლა გამეგრძელებინა ამერიკაში. მოვიპოვე სტიპენდია და გავხდი მინესოტას უნივერსიტეტის სტუდენტი. 1981 წელს დავქორწინდი, ფისიქოლოგიის ფაკულტეტის სტუდენტზე და ჩემ მეუღლესთან ერთად წავედი ამერიკაში. ამერიკაშიც განმეორდა იგივე პროლეტერი (ენა, ეკონომიკური მდგრადი), ამიტომ გადავწყვიტეთ, რომ ჩემი მეუღლე იმუშავებდა. უფრო მდგრადის გამოხატვა სტუდენტის მაღაზიებს, სადაც კვების დაწყებით საჭირო ტანსაცმელს, ნივთებს. ყველა ემიგრანტს აქვს სხვადასხვაგვარი თავგადასავალი, მე რამდენიმეს გიამბობთ: ამერიკაში ჩასვლიდან 3 წლის შემდეგ ჩემი მეუღლე დაფეხმდიმდა, როდესაც კლინიკაში მივედით, გვითხრეს, თქვენ ინტერნაციონალური სტუდენტები ხართ და ამიტომ ჯანმრთელობის დაზღვევა არ გაქვთო. ჩვენ ვაჩვენეთ ჩვენი დაზვევა, თუმცა, მათ მოგვცეს ჩამონათვალი, რასაც ჩვენი დაზღვევა ფარავდა. ეს იყო უმნიშვნელო ავადმყოფობები, მეორე მხარეს ენერა კატასტროფული დავადებები, რომელშიც შედიოდა ფეხმდიმობაც. ანუ ამ კომპანიის მიხედვით, ჩემი მეუღლის ფეხმდიმობა კატასტროფად ითვლებოდა. ამიტომ გადავწვიტეთ, რომ ფული შეგვეგროვებინა. ვცადეთ რამდენიმე სხვადასხვა სახის სამუშაოზე მოწყობა., დავდიოდით კარდაკარდა ვცდილობდით მოვეპოვებინა სხვადასხვა ჟურნალ-გაზეთების გამოწერის მსურველები, საიდანაც ჩვენ მივიღებდით გარკვეულ პროცენტს, მაგრამ ამან არ გაამართლა. შემოავ ამასესანთა რომ უნივერსიტეტი მდგრადი არ გამოიყენოდა მეუღლეს დაწყებით სტუდენტის მიხედვით, რომ გადავწვიტეთ, რომ ჩემი მეუღლე იმუშავებდა.

კი პიონერები დამატებითი სამსახური. ამ ამბავსაც მოგიყენებით, სტიპენდიას ვდებულობ, საკმარისი არ არის, დოქტორანტურაში ვსწავლობ და უკვე იმ დონეზე ვარ, რომ თვითონ შემიძლია ვასწავლო დაბალ საფეხურზე მყოფ სტუდენტებს. ჩვენ ვცხოვრობდით მინეაპოლიში, სადაც ბევრი კოლეჯი იყო, მივედი ერთ-ერთ მათგანში და ვიკითხე ხომ არ სჭირდებოდათ ვინჩე ვინც წაიკითხავდა ლექციებს თემაზე „შესავალი ეკონომიკაში“. ისინი დამთხნებდნენ. ამერიკაში ყველას, ვინც ასწავლის, პროფესორს ეძახიან. ეს ერთდღოულად არის ტიტულიც და ხარისხიც. არასაკმარისი ხელფასის გამო კოლეჯის გვერდზე არსებულ „დომინოს“ პიცერიაში, ლამის საათებში კურიერად დავიწყე მუშაობა. პიცა მიშქონდა იმათთან, ვინც პიცერიაში დარეკავდა პიცა მოგვიტანეთო. ისინი კი რაღაცას გვჩქურიდნენ. ესეიგი ძირითადად ვმუშაობდით „ჩაის“ ფულის გამო, ეს იყო მთავარი შემოსავალი. ორგვლივ ბევრი სტუდენტი ცხოვრობდა. მათთან არ გვიყვარდა პიცის მიტანა, რადგან ჩაის ფულს ვერ გვაძლევდნენ. ამიტომ სტუდენტებთან პიცის მიტანა, როგორც იძულებითი საქმე, ასე გავანანილეთ: რამდენიმე კურიერი ვიყავით და რიგის მიხედვით მივდიოდით სტუდენტებთან გამოძახებაზე, ოთხშაბათობით პიცერიას ჰქონდა აქცია, ერთი პიცის ფასად ყიდულობდი 2 პიცას, ამიტომ ამ დღეს ძალიან ბევრი შეკვეთა იყო სტუდენტებისგან. ერთ-ერთ ძალიან ცივ დღეს ჩემი რიგიც მოვიდა, სტუდენტებმა პიცა მოითხოვეს ბინაზე. წავიდე. მაცვია ძალიან თბილად, მასურავს დიდ, იმდენად დიდი ქუდი, რომ ძალიან რთულია ჩემი ცნობა. მივედი კართან, დავრეკე ზარი, კარი ახალგაზდა ქალბატონმა გააღო მივესალმე, მივანოდე პიცა, გამოვართვი ფული და დავვემშვიდობე. უცრად ეს ქალბატონი მეძახის: „უკაცრავად, უკაცრავად!“ მიყურებს თვალებში, შემდეგ მეყითხება „პროფესორი ლევი ხართ?“ ვიცანი ეს გოგონა — ჩემი სტუდენტი. ქუდი-მოვიხადე და კიდევ ერთხელ მივესალმე. „აქ რას აკეთებდთ?“ სწრაფად ვუკასუხე, - „მიზნობრივი და შემემონმებინა მეცადინებობთ თუ არა“. მთხოვა დავლოდებოდი და „ჩაის“ ფულის გამოსატანად შებრუნდა, მაგრამ მე, რა თქმა უნდა, არ დაველოდე და წამოვედი. მეორე დღეს მთელმა კოლეჯმა იცოდა, რომ პროფესორი ლევი პიცის კურიერი იყო, როდესაც რეკადნენ შეკვეთაზე, ითხოვდნენ, რომ მე მიმეტანა მათვის პიცა.

— როდის დაასრულეთ სწავლა? — 1988 წელს, 7 ნოემბერი დავასრულე სწავლა. სწავლის პერიოდში გადავედი კალიფორნიის უნივერსიტეტში. სწავლის დასრულების შემდგომ დავპღრუნდი ისრაელში და დავიწყე სამსახურის ძებნა, თუმცა, ვერაფერი ვიპოვვე, ამიტომ 3 თვის შემდეგ მომინია ამერიკაში დარღუნება, 12 ნოემბერის განმავლობაში ვმუშაობდი ემორის უნივერსიტეტში, ჯორჯიის შტატში. ამასობაში მეორე ვაჟიც შეგვეძინა. მე ქართულად ვესაუბრებოდი მათ, ჩემი მეუღლე — ებრაულად. საინტერესო ამბავია, როდესაც ჩემი უფროსი შვილი დაიბადა და ქართულად დავიწყე საუბარი, არ მქონდა ქართული წიგნები. დავწერე ნერილი და გამოვაგზავნე თსუ-ს გამომცემლობის სახელზე, ნერილმა საქართველომდე ჩამოალ-

ნია. რამდენიმე თვის შემდეგ მივიღო
იაკობ გოგებაშვილის „დედა ენა“, და
სხვადასხვა ქართულებრვანი წიგნები,
რომლითაც გავზარდეთ ბიჭება
ამერიკაში.

— რამდენი ხნის შემდეგ ჩამო ბრძანდით საქართველოში პირველად?

— ნინა ხელისუფლების მმართველობის დროს ჩატარდა ინტერნაციონალური კონფერენცია და 2 დღით ჩამოვედი. ეს ვიზიტი არ დამავიწყდება, მაგრამ კიდევ უფრო დაუკინგარი იყო 3 წლის ნინ, როდესაც პირველად ჩავედი ჩემს ცოლშვილთა ერთად ცხაკაიაში. თბილი სიდან ჩავედით სენაკის სადგურში მახსოვდა სადგურიდან ოგონო უნდა მივსულიყავი ჩემს სახლში, არაფერმა გაძოცვლილა, ყველაფერი ვიცანი დავათვალიერეთ მთელი ქალაქი გზად გავიარეთ დუქანი, რომელშიც ჩემი ძმა მუშაობდა მექუდედ, ჩემს სახლი გორგის ჭრის 18-ში იყო.

ქამდეც მივედით. ტურისტულად
ჩაცმულობის გამო, სენაკელები
ყურადღებას ვიპყრობდით, ჩვენ ირ
გვლივ ხალხი მოგროვდა. მათგა
ერთ-ერთმა ხანშიშესულმა მიცნოდ
დამიძახა დანიელ! მე ცრემლები წა
მომივიდა, გავიხსენე ჩემი მეგობრე
ბი, კალასელები, რამდენიმე მათგან
შევტვდი კიდეც. სახლშიც შევედით
ჩემს შვილებს უეხსნიდი სად რ
ოთახი იყო, სად მეძინა და ა. შ. ე
ძალიან ემოციური მომენტი იყო
ვესტუმრეთ იმ სკოლას, რომელშიც
ვსწავლობდი. გასაოცარია, მაგრა
ხალხი მცნობდა. შევედით ბაზარშიც
მოვაჭრებმა დატოვეს თავიანთ
დახლები და შემოიკრიბნენ ჩემს ირ
გვლივ. ისინი მეკითხებოდნენ, მე
ვსაუბრობდი, ვყვებოდი ჩემს მშო
ბლებზე, და-ძმაზე, ქართველები
ცხოვრებაზე ისრაელში, ისე, თითქო
ლექციას ვატარებდი.

— ყოველწლიურად სტუმრობი
საქართველოს?
— ნელიზათში ორჯერ ჩამოვდი

— ახლანდელი თქვენ
ცხოვრების შესახებ რას გვეტა
ვით? ამჯერად სად მოლვანეობთ?
— ახლა ვცხოვრობ ისრაელში
ბარ-ილანის უნივერსიტეტის გარე
მოში. ეს არის თელ-ავივის ნანილ
ამერიკაში არის პროფესორობის
სამი საუკეთესო. ჯერ ასისტენტი
პროფესორი, შემდეგ ასოცირებულ
პროფესორი და ბოლოს — სრულ
პროფესორი. 6 წლის ასისტენტ-პრო
ფესორობის შემდეგ ღებულობ ასო
ცირებული პროფესორის ხარისხ
და ეს არის მუდმივი სამსახურ
როდესაც მე მივიღე ასოცირებულ
პროფესორის ხარისხი, სამსახურ
შემომთავაზეს ისრაელში, ამერიკა
ძალიან კარგია, მაგრამ ჩემს ახლო
ბლებთან, ჩემს ოჯახთან ყოფნაც ძა
ლიან მნიშვნელოვანია. ამერიკიდა
დავბრუნდით 2002 წელს, ამჟამა
ვმუშაობ ბარ-ილანის უნივერსიტეტში.
ჩემი მეუღლე ადმინისტრაციაში
მუშაობს, მე ეკონომიკური ფაკულტეტის
ტის პროფესორი ვარ. 5 წლის ნინა

ვიყავი ამავე ფაკულტეტის დირექტორი. გარდა ამისა, ყოველწლიურა ჩავდივარ 1 თვით ამერიკაში, ემორა უნივერსიტეტში და ვკითხულო ლექციებს.

— რა მდენი ხნით, რა პერიოდში
და რა მისით სტუმრობა ხოლო
საქართველოს?

— საქართველოში, მოვდივა
წელინადში ორჯერ. იანვარ-თებერ
ვალში 4 კვირის განმავლობაში
ლექციებს ვკითხულობ 2-3 თემაზ
აუდიტორიაში იხგლისურად, აუ
დიტორიის გარეთ ხანდახან — ჩეკ
ქართულით. ლექციებს ვკითხუ
ლობ მაკროეკონომიკაში, ივლისს
ჩამოვდივარ ფაკულტეტის ინტერნ
ცონალურ შეხვედრებზე. ამჯერა
ამ მისით ვარ ჩამოსული. ჩვენ ვე
მარებით აისეტს განვითარებაში
ვწყვეტთ სხვადასხვა პრობლემებ
ორგნიზაციულ საკითხებს, ვად
გენთ გეგმას, საგნების ჩამონაა
ვალს, ვინვეგთ ახალგაზრდა პრი

ფესორებს საზღვარგარეთიდა
ვგეგმავთ სიახლეებს, ვატარებ
კვლევებს, ვცდილობთ ყოველწლიუ
რად ავამაღლოთ სწავლის ხარისხ
აისეტი ძალიან მნიშვნელოვა
უნივერსიტეტია, აქ ეკონომიკუ
ფაკულტეტი დასავლეთის დონეზე
ლექციები ინგლისურ ენაზეა. ვა
წავლით თანამედროვე ეკონომიკუ
მეცნიერებებს. აქ არ არის ბაკ
ლავრიატი, მხოლოდ სამაგისტრ
საფეხურია, თუმცა, თსუ-სთან ერ
თად გვსურს დავუშვათ ბაკალავრ
ატის პროგრამაც, ეს თემაც განვი
ილეთ დღეს. შემიძლია ვთქვა, რო
ვარ იღბლიანი ადამიანი. ის მომენტი
რომ მე საქართველოს შემიძლია ჩერ
ცოდნა დავუშრუნო, ძალიან ბე
ნიერს მხდის.

— ე აოთ ული გაათმების თიტ
მაზე თუ შეგიძლიათ რამის თქმა
როგორი დონით მოდიან სტუდე
ტები აისეტში?

ისრაელში, ვასნავლი ამერიკაში, მაგრამ ქართველი სტუდენტები განსაკუთრებით ყურადღებიანი არიან, ერთი სიტყვაც ეკარ გამორჩებათ, ძალიან დიდი მოტივაციაა. დაუკერებელი, არაჩეულებრივი შეგრძნებაა როცა ხედავ, რომ მათ უყვართ მოსმენა, მათ უყვართ დაკვირვება, ისინი ცდილობენ, დაიჭირონ შენი თითოეული სიტყვა. ჩემთვის ასეთ ახალგაზრდებთნ მუშაობა ძალიან დიდი სიამოცნებაა.

— რით განსხვავდებიან ქართველი სტუდენტები სხვა ეროვნების სტუდენტებისაგან?

- ქართველები გამოირჩევიან გახსნილობით. ძალიან ღია, თბილი პიროვნებები არიან. ასეთი ურთიერთობები უზიკალურია საქართველოში სტუდენტების შეფასება რთულია, ამერიკაში ბაკალავრიატის სხვაგვარი სისტემაა, ისინი იღებენ ზოგად განათლებას, მაგ: ის, ვინც ეკონომიურს სწავლობს, პროფესიულის გარდა, სწავლობს სხვა საგნებსაც. ისრაელში სხვაგვარადაა, იქ ეკონომიურის სტუდენტები მხოლოდ პროფესიულ საგნებს გადან. ისრაელში სუდენტობა უფრო დიდ ასაკში იწყება და ისინი უფრო ჩამოყალიბებულნი არიან, ამერიკაში 16 წლის ასაკში უკვე სტუდენტი ხდები. აი, საქართველოში, ისეთივე უფროსნი არიან საქციელით და გონიერით, როგორც ისრაელში, მაგრამ არა ასაკით. ეს შეიძლება რთული ეკონომიური მდგომარეობით იყოს გამოწვეული.

- რას გვეტყვით ინტერვიუს
დასასრულს?
- მთელ საქართველოს და ქა-
რთველებს ვუსურვებ წინსვლასა და
წარმატებას.

— გმადლობთ